

שו"ת מנחת אשר – ריבית בחברה בע"מ (בערבון מוגבל)

The Status of LLC in Halacha

שליט"א א"ר אשר רייז

שו"ת מנחת אשר ח"א, סי' ק"ה

בדבר שאלתו האם מותר ליהודי לרכוש רוב מניות השליטה בבנק בארה"ב והרי חלק מן הלווים הם יהודים ונמצא לכאורה שהוא מלוה בריבית.

יסודה של שאלה זו נעוץ בהגדרת מעמדו ההלכתי של הגוף הכלכלי המודרני הקרוי "חברה בע"מ". דהנה בבואנו להגדיר מבחינה הלכתית מי נחשב לבעלים על גוף זה ניצבים אנו בפני קושי גדול, שהרי בדרך כלל בעלות האדם בממון מסוים באה לידי ביטוי בשלשה דברים: א. זכותו הממונים ברווחים שהופקו מממון זה... ב. זכותו להחליט על פני השימוש בממון. ג. זכותו להעביר או למכור את ממונו לאדם אחר...

א. עפ"י החוק המודרני החברה הינה אישיות משפטית וכלכלית בפני עצמה ואף אחד משלשה הגורמים הנ"ל אינו נחשב לבעלים... הנה שאלה זו עלתה על שלחנם של גדולי הדור לפני כמאה וחמישים שנה. בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' קנ"ח נקט שבעלי המניות אינם בעלי החברה והשקעתם הכספית ברכישת המניות נחשבת כהלואה בלבד. תלמידו הגדול בשו"ת מהרש"ג יו"ד סי' ג' תמה עליו דאם בעלי המניות הם מלוים מי הוא הלוה...

גם האגרות משה אהע"ז חלק א' סי' ז' הסכים שלבעלי מניות יש דין בעלים אך הפליג לחדש דרך אותם המחזיקים ברוב מניות השליטה נחשבים כבעלים אבל בעלי המיעוט אינם כבעלים כיון שבפועל אין להם כל דעה והשפעה בעניני החברה. אך לענ"ד סברא זו רחוקה מאוד ואינה מתישבת על הלב, דלא יתכן שבעלי אותה הזכות לכשיקשרו ברית ביניהם ויהיו הרוב יהיו כבעלים וכשיתהפך הגלגל וימצאו עצמם המיעוט אע"פ שעדיין אותן הזכויות הקניניות בידם, כיון שאבדה השפעתם יפקע מהם שם בעלים, דאטו ההשפעה היא שיוצרת בעלות. אלא נראה טפי דאם בעלי מניות השליטה דינם כבעלים אזי כבעלים הם אף כשהם במיעוט.

ג. ולענ"ד ברור דהמעמד המשפטי של "חברה בע"מ" במציאות הכלכלית המודרנית כאישיות משפטית בפני עצמה תקף גם מבחינה הלכתית, דכיון שאף אחד משלשת הגורמים המרכיבים את החברה אין לו בעלות גמורה ומצב זה לא שערו אבותינו אין לנו להתחכם ולחדש חדשות אלא לקבל את משפט העמים בכל העולם כולו וכל כה"ג ודאי דינא דמלכותא דינא. ולענ"ד לא רק שאין זה סותר דין תורה, אלא זהו עיקר דין תורה... ולכאורה נראה דאף לולי הלכתא דדינא דמלכותא דינא החברה בבעלות עצמה הי ונידונית כאישיות משפטית עצמאית, שהרי זה אמיתת המציאות... ועל כן באופן עקרוני אין החברה מחוייבת במצוות התורה דלבני ישראל ניתנה תורה ולא ל"חברה בע"מ".

אך אף שכן נראה עיקר, ראוי לענ"ד להחמיר לכתחלה באיסור רבית החמור...

ה. גם לגבי הלואה הניתנת לחברה או לבנק נתחבטו האחרונים טובא. האג"מ (יו"ד ח"ב סי' ס"ב וס"ג וכן ביו"ד ח"ג סי' מ"א) כתב דאין איסור ריבית בהלואה לחברה בע"מ כיון שאין האחריות על הלוה אלא על נכסי החברה "נמצא שאין כאן לוח כלל אלא הביזנעס הוא הלוה" וזה כסברתנו הנ"ל דה"חברה" היא אישיות משפטית בפני עצמה (ואין היא מחוייבת במצוות התורה וכנ"ל). אלא שבהמשך כתב "אבל כשהלוה הוא סתם אדם שהוא חייב בשעבוד הגוף אף שהמלוה הוא קורפריישין יש בזה איסור ריבית", ונתקשיתי להבין למה כשהחברה לוח אומרים שאין כאן לוח כלל אלא "הביזנעס הוא הלוה", ולא אמרינן כן כשהחברה מלוה, דהלא ניתן לומר גם כן כיון שאין בעלי החברה מחוייבים אישית באחריותה "הביזנעס הוא המלוה"...

והנראה בדעת... והאג"מ דבאמת נקטו דבעלי המניות בעלים גמורים הם וכשותפין בעלמא, אלא דכיון שאין כל אחריות אישית רובצת על בעלי המניות אין הם נחשבים כלוח, אבל כאשר החברה מלוה נחשב הדבר שבעלי המניות הם המלווים דכל מושג האחריות בלוח תלוי ולא במלוה...

סוף דבר לענ"ד החברה היא בעלים על עצמה כמבואר. ומשו"כ נראה דבכל הנוגע לאיסור גניבה וגזילה וכדומה שהם מצוות שכליות שבין אדם לחבירו ודאי פשוט שמצוות אלה מוטלות אף על חברה, אסור לה לגנוב ואסור לגנוב ממנה, דברור ופשוט שגם גוף זה שיש בו מקבלי החלטות בעלי בחירה צריך להתנהג בדרכי הצדק והיושר,

שו"ת מנחת אשר – ריבית בחברה בע"מ (בערבון מוגבל)

The Status of LLC in Halacha

שליט"א R. Asher Weiss

דהעולם עומד על האמת ועל הדין ועל השלום... אך בכל הנוגע לאיסורי תורה שאינם אלא גז"כ כחמץ בפסח שבת ורבית וכדו' אין איסור בכספי חברה מעיקר הדין...

ה... ומשום כל זה נראה דאמנם ראוי להשתדל גם בחו"ל שכל העסקאות יהיו ע"פ היתר עיסקא כנהוג בכל הבנקים בארץ ישראל. אך במקום דאי אפשר יש להקל לקנות אף מניות שליטה כמבואר.

שו"ת מנחת אשר ח"א, סי' ק"ו

... אכן, עצם המושג שגוף מסויים יהיה בעלים על עצמו וכהגדרה הנ"ל כבר מצאנוהו לענ"ד בדברי חז"ל. והנה אין כוונתי לממון הציבור, דלענ"ד דין הציבור כדין שותפין דעלמא... ולא כמו שכתב הצפנת פענח בכמ"ק... דשותפין לחוד וציבור לחוד...

אך נראה דגדר ממון השבט דמתנות כהונה מקור הוא לגדר המחודש הנ"ל. דמחד גיסא הוי קנין גמור דשבט כהונה ולא זכות בעלמא או שיעבוד... אך מאידך נראה דאין זה גדר שותפות דכל הכהנים שהרי בהכרח תגיע תרומה זו לחלקו של כהן מסויים, ואין גדר שותפות אלא בדבר שכל אחד מן השותפין זכאי להשתמש בו... ועל כן נראה דשבט הכהנים גוף בפני עצמו הוא ויש לו קנין ובעלות, ואין זו בעלות של הכהנים המסויימים אלא של השבט. וכע"ז הוא גם גדרה של חברה בע"מ... וכשם שמבואר בפסחים מ"ו ע"ב דאין כל איסור בל יראה רובץ על הכהן בחלה שנתחמצה כל עוד לא בא ליד כהן, הרי ד"שבט הכהונה" אינו מצווה בב"י וב"י...

וגדולה מזו מצינו בהקדש... דרשות ההקדש הוי בעלות גמורה... וע"כ דעצם ההקדש רשות מסויימת היא והיא בעלים על עצמה, וכע"ז נראה בדין חברה בע"מ, כמבואר...

והנה חידש הגרצ"פ פרנק דנכסי המדינה כגון משרדי ממשלה, מחנות צבא וכדומה פטורים מן המזוזה, מביעור חמץ ומכלל מצוות התורה, דכיון שאינם בבעלות אדם מסויים אלא בבעלות המדינה אין מצוות התורה נוהגות בהם, עיין בשו"ת הר צבי (זרעים ח"ב סימן מ"ג). ולענ"ד נראה דמה שבבעלות כל ישראל הוי כבעלות גמורה... ובקשר לנכסים השייכים למדינה יש לדון בזה בתחומים שונים... ועוד חזון למועד...

סוף דבר נראה דשאני נכסי ציבור או נכסי העיר דיש לכל בני העיר חלק בהם וכשותפין הם מנכסי חברה דשייכי לחברה ואין בעלי המניות בעלים עליהם כקנין פרטי...

פ' ויקרא (א:ב) – דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם פי יקריב מכם קרבן ליקח מן הפהמה מן המקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם

רש"י (שם) – קרבנכם - מלמד שהיא באה נדבת צבור, היא עולת קיץ המזבח הבאה מן המותרות

רמב"ן (שם) – פירש הרב כן, לומר שאם יתנדבו רבים להביא עולה עולת השותפין היא, מה בין שנים המשתתפין בקרבן ובין עשרה ואלף שנשתתפו בו. אבל קיץ המזבח הבאה מן המותרות לב ב"ד מתנה עליהן, ולפיכך היא עולת צבור...

ס' על התשובה (עמ' 74)

מה היא ההגדרה הנכונה של "קרבן ציבור"? אין הכוונה שזהו קרבן שמשתתפים בו ציבור גדול של בעלים (והרי לכל קרבן יש "בעל הקרבן") כי אין זה הגדרתו של קרבן ציבור, אלא של קרבן השותפים. הרמב"ן אומר כי אם יאספו, למשל, כסף מכל ישראל, איש בל יעדר, ויביאו ממנו קרבן, הרי גם אז לא יהיה זה "קרבן ציבור", אלא קרבן השותפין. ויש כידוע חילוקי דינים (ב"סמ"כ" וכו') בין שני אלה. בניגוד גמור לקרבן השותפין שיש לו הרבה בעלים, שניים או אלפיים או מליון – הכל לפי מספר המשתתפים בו – "קרבן ציבור", אין לו אלא בעלים אחד, ממש כמו קרבן היחיד, ומי הוא הבעלים? הציבור, כלל-ישראל, שאינו על-פי-דין הסך הכולל, הצירוף האריתמטי, של כך וכך יחידים, אלא אישיות ייחודית-עצמית, מעין חטיבה בפני עצמה...